

De Stormmeeuw en het 'meertje' van Thijsse

De Stormmeeuw en het 'meertje' van Thijsse
Mededelingenreeks Natuurmonument De Beer 15
juni 2015
Ed Buijsman © Tinsentiep, Houten

De Mededelingenreeks Natuurmonument De Beer
beoogt informatie over het voormalige
natuurmonument De Beer toegankelijk te maken.
De uitgaven zijn ook beschikbaar via de website overnatuurmonumentdebeer.inzichten.nl.

Afbeelding voorpagina
Deel van de Militaire Topografische Kaart nummer 37 uit 1850.

Correspondentieadres
Bovencamp 57
3992 RX Houten
030 6373498
natuurmonumentdebeer@inzichten.nl

Deze uitgave of delen eruit mogen vrijelijk worden verspreid en vermenigvuldigd op voorwaarde dat te allen tijde duidelijk is welke de herkomst van de informatie is.

Het ‘meertje’ van Thijsse

Thijsse schreef een inleiding, eigenlijk meer een soort voorwoord, bij het boek ‘Het Vogeleiland’ van Van Beusekom, Kooijmans, Rutten en Tinbergen uit 1930. Thijsse schetste hierin in het kort onder andere iets over het ontstaansgeschiedenis van natuurmonument De Beer. Daarbij voerde hij ook een ‘meertje’ op:

‘Oude vogelboeken gewagen nog van een meertje, dat hier in het duin lag, een evenknie van het Zwanewater of Kwakjeswater en waar een kolonie stormmeeuwjtjes broedde’. [...] Bij het graven van den Waterweg verdween het meertje en daarmee de meeuwenkolonie ...’¹

Dus broedende Stormmeeuwen op De Beer. Het is mogelijk dat Thijsse al veel eerder naar ditzelfde ‘meertje’ verwees, toen hij namelijk in 1905 in de ‘Verslagen en Mededelingen van de Nederlandsche Ornithologische Vereeniging’ schreef: ‘Al zijn nu ook door den aanleg van den Waterweg eenige van de interessantste terreinen vernietigd, [...]’.² Meer houvast biedt echter een tekst uit Thijsse’s boek ‘Het Vogeljaar’ uit 1904, waarin te lezen valt:

‘In vroeger tijd schijnt de kleine zeemeeuw, die tegenwoordig ook dikwijls stormmeeuw wordt genoemd, op sommige plaatsen in ons land nog al druk gebroed te hebben, tenminste Schlegel gewaagt van een kolonie broedende stormmeeuwjtjes bij een meertje aan den Hoek van Holland. Deze kolonie is echter bij ‘t graven van den Nieuwen Rotterdamschen Waterweg vernietigd [...]’.³

De vraag is nu: welk meertje bedoelde Thijsse? En waar haalde hij zijn informatie vandaan? Jazeker, uit ‘Schlegel’, maar welk boek van Schlegel dan? Deze publicatie beoogt antwoord op deze vragen te geven.

Thijsse gaf bij zijn uitspraak in ‘Het Vogeljaar’ slechts een vage verwijzing naar ‘Schlegel’. We weten dus niet precies waar Thijsse zijn kennis vandaan haalde. Dit was wel vaker het geval bij Thijsse. Maar wie zijn teksten leest, moet wel onder de indruk komen, niet alleen van zijn stijl, maar ook van zijn omvangrijke kennis. Zijn verhalen getuigen namelijk vaak van een uitzonderlijke belesenheid, want hij strooide altijd naar hartenlust met feiten en wetenswaardigheden. De kwestie van het ‘meertje’ op De Beer, zoals hiervoor geciteerd, is zo iets. Maar gelukkig is er dus de verwijzing naar een werk van Schlegel. En dat is minder ingewikkeld dan het misschien op het eerste gezicht lijkt. Schlegel schreef weliswaar vele publicaties maar zijn werk dat over vogels handelt, is redelijk overzichtelijk.

Maar eerst iets over het ‘meertje’. Oude kaarten van De Beer, of ‘De Hoek van Holland’ zoals het tot aan de twintigste eeuw vaak werd genoemd, toonden waterlopen die afwaterden naar het zuiden, naar de Brielsche Maas. Een meertje zou van die waterlopen best een onderdeel kunnen zijn geweest. Duidelijker aanwijzingen vinden we echter de Militair Topografische kaart uit 1850 (afbeelding 1). Deze kaart laat twee meertjes in de duinen zien in een deel met de naam Spanjaards Duin. Een latere kaart uit 1899 laat zien dat de duinmeertjes blijkbaar lagen in het tracé van de gegraven Nieuwe Waterweg en bij de aanleg van de Nieuwe waterweg dus verloren moeten zijn gegaan. De schematische weergave van afbeelding 2 bevestigt dit.⁴

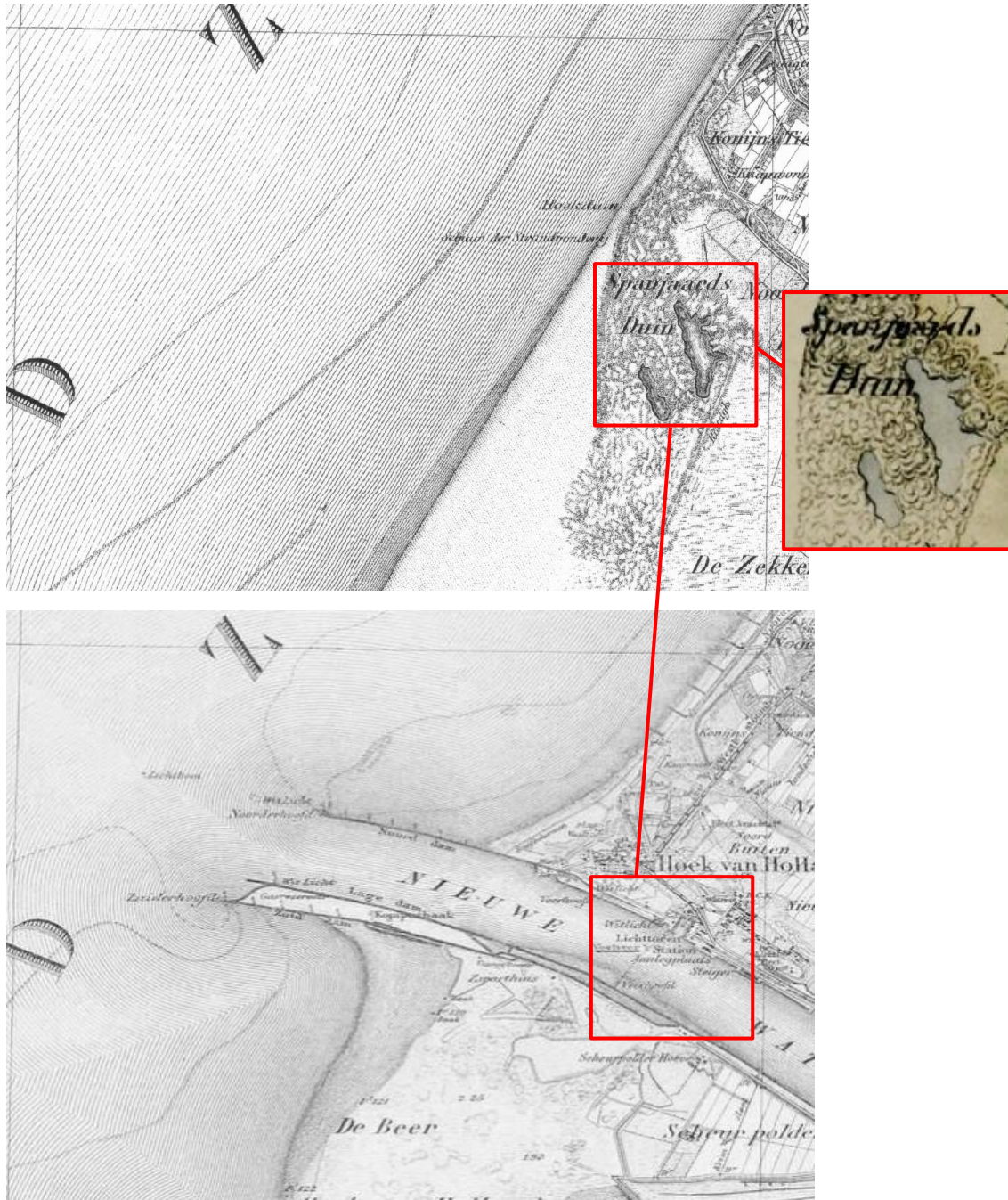
---

¹ Van Beusekom et al. (1930), p. 5.

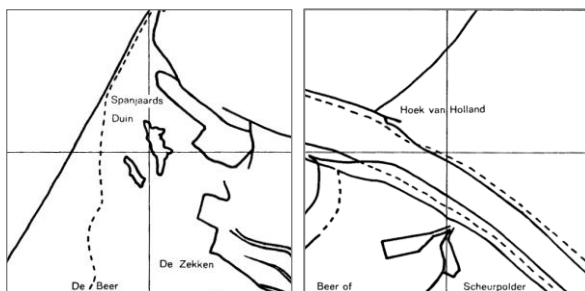
² Thijsse (1905).

³ Thijsse (1904), p. 373.

⁴ Overigens moet het vroegere Spanjaards duin niet worden verward met het huidige natuurgebied met dezelfde naam. Dit nieuwe Spanjaards Duin ligt ter hoogte van Ter Heijde, dus veel noordelijker dan het vroegere gebied. Het Spanjaards duin is aangelegde natuur als compensatie voor de aanleg van de Tweede Maasvlakte. Het gebied is in beheer bij het Zuid-Hollands Landschap dat erover meldt: ‘Het Spanjaards Duin moet in twintig jaar uitgroeien tot een vochtige duinvallei om de nadelige effecten van Maasvlakte 2 op de duinen in de omgeving te compenseren’. Zie www.zuidhollandslandschap.nl/natuur-bij-u-in-de-buurt/natuurgebieden/spanjaards-duin.

Afbeelding 1 De zuidwestelijke punt van Holland op de Militair Topografische kaart nummer 37 in 1850 (boven) en in 1899 (onder). In het rode vierkant op de bovenste kaart de twee duinmeertjes. Op de onderste kaart ligt het vierkant op dezelfde positie, dus nu in het tracé van de Nieuwe Waterweg.

Afbeelding 2 Geschematiseerde weergave van Spanjaards duin en directe omgeving in 1850 (links) en in 1880 (rechts). Bron: Adriani & Van der Maarel (1981). De auteurs geven geen informatie over de herkomst van hun kaarten.

Ornithologische bronnen

Er zijn niet veel Nederlandse, ornithologische bronnen uit de negentiende eeuw. Een zoektocht in deze bronnen zou dus informatie over het ‘duinmeertje’ kunnen opleveren, vooral ook omdat Thijsse de naam van Schlegel noemde. Een snelle manier om een en ander uit te zoeken is om een kleine omweg te maken via ‘Aves Neerlandicae: naamlijst van Nederlandsche vogels’ van Herman Albarda uit 1897.⁵ We krijgen dan een overzicht van de belangrijkste negentiende-eeuwse werken waarin vogels die in Nederland voorkomen, zijn beschreven. Het gaat niet alleen om publicaties van Schlegel, maar ook van Temminck en ook Nozeman en Sepp wordt een keer genoemd.⁶

Voor het werk van Schlegel dat over vogels handelt én hier van belang is, gaat het om de volgende titels:⁷

- 1844: *Revue critique des oiseaux d'Europe*.
- 1852: *Naamlijst der tot heden in de Nederlanden in den wilden staat waargenomen vogels, in Bouwstoffen voor eene fauna van Nederland deel 1*.
- 1854: *De vogels van Nederland*.
- 1860: *Natuurlijke Historie van Nederland. Gewervelde Dieren - Vogels*.
- 1863: *Lari, Monographie 23* 1863: *Lari, Monographie 23* uit de *Revue méthodique et critique des collections déposées dans le Museum d'Histoire Naturelle des Pays-Bas*.
- 1867: *Scolopaces, Monographie 27* uit de *Revue méthodique et critique des collections déposées dans le Museum d'Histoire Naturelle des Pays-Bas*.
- 1878: *De vogels van Nederland. Tweede, herziene druk*.

En voor het werk van Temminck betreft het de volgende publicaties:⁷

- 1807: *Catalogue systématique du cabinet d'ornithologie et de la collection de Quadrumanes*.
- 1815: *Manuel d'ornithologie*.
- 1820: *Manuel d'ornithologie. Tweede druk*.
- 1842: *Atlas des oiseaux d'Europe*.

En dan is er dus nog de al genoemde Nozeman en Sepp, waarbij het gaat om het derde deel van de ‘Nederlandsche Vogelen’ uit 1797. En dan is er tot slot mogelijk nog een interessante publicatie, namelijk die van Van Bemmelen met de titel ‘De vogels aan het strand der Noordzee’ uit 1857.

---

⁵ Thijsse bespreekt dit werk in lovende termen in *De Levende Natuur* van 1897 en besluit zijn artikel met de zin: ‘De hoofdzaak blijft, dat de beoefening der Vogelkunde in Nederland met de uitgave van Mr. Albarda’s lijst een nieuw tijdperk ingetreden is’.

⁶ Zie de bijlage voor een overzicht van de verwijzingen.

⁷ Voor een volledige omschrijving, zie ook ‘Literatuur’.

De Stormmeeuw

Albarda bespreekt in zijn 'Aves Neerlandica' de Stormmeeuw, *Larus canus*, wel, maar daarbij wordt Hoek van Holland niet genoemd:

*'Wintergast. Van October tot April. Zeer talrijk. Ook in het zomerhaljaar is zij vrij gemeen, zonder echter hier te broeden. Vroeger broedde een kleine kolonie op Texel, doch, naar men mij van daar bericht, is dit niet meer het geval. Bij stormachtig weder gaat deze soort soms diep landinwaarts in. Te Amsterdam overwintert zij gewoonlijk in groot aantal. Zij volgt gaarne den ploeg en verslindt zeer vele, zoo levende, als doode muizen in den weilanden.'*⁸

Albarda stond als zeer consciëntieus bekend, zodat we zijn woord gevoelig voor waar mogen aannemen.⁹ Dit levert echter wel een dilemma op. Het zou namelijk kunnen betekenen dat in geen enkel boek over de Nederlandse vogels uit de negentiende eeuw sprake is van een 'meertje' aan de Hoek van Holland waar de Stormmeeuw zou hebben gebroed. Anders zou Albarda dat zeker hebben vermeld. De verwijzing naar Texel komt mogelijk uit Nozeman & Sepp. Albarda merkte overigens op dat er wel heel wat veranderd was sinds de tijd van Schlegel. En dan doelde Albarda natuurlijk op de aanleg van de Nieuwe Waterweg, dwars door de zuidwestelijke punt van Zuid-Holland.

Raadpleging van eerdere publicaties dan die van Albarda – in het licht van het voorgaande wellicht overbodig - levert inderdaad geen expliciete informatie over broedende Stormmeeuwen op de Hoek van Holland op. De oudst bekende beschrijving van de Stormmeeuw, *Larus canus*, is in deel 3 van de 'Nederlandsche vogelen' van Nozeman en Sepp. Over de vogel, hier Kleine Zee-meeuw genoemd, staat onder andere geschreven: 'Deze Vogels onthouden zig aan onze Stranden, alwaar zy in de Duinen nestelen en broeden, maakende, wanneer zy Jongen hebben, een vreezelyke Geschreeuw'. Over de broedplaatsen wordt in 'Nederlandsche vogelen' niet gesproken. Er is alleen duiding van de plekken waar de vogel kan worden gezien, hoewel ook hierbij Hoek van Holland niet wordt genoemd. Alleen Texel wordt expliciet genoemd; 'Meerendeels aazen zy op de Ondiepten, naar den kant van Texel en de andere Eilanden'.

De volgende publicatie is die van Temminck uit 1815 en nog weer later die uit 1820 en 1835. De Stormmeeuw werd weliswaar genoemd, maar zonder verwijzing naar Hoek van Holland. De eerste publicatie van Schlegel is van 1844, 'Revue critique des oiseaux d'Europe'. Dit is echter louter een opsomming van de in Europa voorkomende vogels zonder geografische gedetailleerde informatie over het voorkomen en de broedgebieden.¹⁰ Ook de publicatie van Schlegel uit 1854 helpt ons niet verder. De Stormmeeuw wordt besproken – als de Kleine Zeemeeuw -, maar slechts in algemene termen. Schlegel volstond met: 'Het geheele jaar door de gemeenste soort aan onze kust'.¹¹ Van Bemmelen noemde in zijn 'De vogels aan het strand der Noordzee' uit 1856 de vogel als een van de soorten 'die men het geheele jaar door op het strand aantreft'.¹²

De conclusie moet daarom zijn dat Thijsse zich blijkbaar heeft vergist; mogelijk bedoelde hij niet de Stormmeeuw maar een andere vogel, misschien de Dwergmeeuw, zoals hierna zal worden besproken.

Afbeelding 3 De oudst bekende afbeelding van de Stormmeeuw in een Nederlandstalig werk stamt uit Nozeman & Sepp, derde deel uit 1797.

⁸ Albarda (1897), p. 89. De Stormmeeuw werd vroeger meestal Kleine Zee-meeuw (soms als: Zeemeeuw) genoemd. Overigens geeft Albarda als synoniemen voor de Kleine Zeemeeuw: Wintermeeuw, Stormmeeuw en Zeekob.

⁹ Zie ook de lovende bespreking van het boek van Albarda door Thijsse in 'De Levende Natuur' van 1897.

¹⁰ De Stormmeeuw wordt genoemd op pagina CXXV.

¹¹ Schlegel (1854), p. 599.

¹² Van Bemmelen (1856), p. 136.

Andere vogels

Bij het onderzoek naar vogels in relatie tot Hoek van Holland doken ook nog de namen van andere vogels dan de Stormmeeuw op. Albarda noemde in zijn 'Aves Neerlandicae' namelijk ook de Dwergmeeuw, *Larus minutus*, en de Rosse Grutto, *Limosa lapponica*, als bewoners van een duinmeertje.

Over de Dwergmeeuw meldde Albarda:

*'Naar het schijnt, heeft deze soort vroeger aan de Hoek van Holland gebroed. Daar zij dit echter nooit aan zee doet, zal het waarschijnlijk zijn geweest aan een toen daar bestaand meertje, hetwelk later is verdwenen.'*¹³

Albarda gaf in zijn beschrijving van de Dwergmeeuw drie verwijzingen naar Temminck en vier naar Schlegel.¹⁴ Schlegel schreef in 'Vogels van Nederland' uit 1854: 'Enkele paren broeden [...] aan den Hoek van Holland'. Van Bemmelen merkte in zijn publicatie 'De vogels aan het strand der Noordzee' uit 1856 over de Dwergmeeuw slechts op: 'wordt in klein aantal aan den Hoek van Holland op en bij het strand waargenomen'. Hij verwees dus niet naar het 'meertje' en maakte ook geen opmerking over het al of niet broeden.¹⁵ Maar in 1878 meldde Schlegel toch weer: 'Zij broedt [...] somtijds zelfs aan den Hoek van Holland'.¹⁶

En over de Rosse Grutto schreef Albarda:

*'[...] alsmede ook den Hoek van Holland, aan het meertje in het duin, hetwelk thans niet meer bestaat.'*¹⁷

En dan is er nog de wat vage beschrijving van Schlegel uit 1854: 'Hij broedt [...] ofschoon in zeer kleinen getale en slechts op sommige plaatsen, langs de oevers der Oost- en Noordzee, bij ons, zoo als het schijnt, aan den mond van de Maas'.¹⁸

Afbeelding 4
Links De Dwergmeeuw, *Larus minutus*.
Rechts De Rosse Grutto, *Limosa lapponica*, hier nog als *Limosa rufa*.
Bron: J.A. Naumann (1820-1844) *Naturgeschichte der Vögel Deutschlands*, deel 13.

¹³ Albarda (1897), p. 90.

¹⁴ Temminck (1815), p. 508; Temminck (1820), p. 787; Temminck (1835-1840), p. 490.

Schlegel (1844), p. CXXXVII; Schlegel (1854-1858), p. 604, plaat 355, 356; Schlegel (1860), p. 238; Schlegel (1863) Lari, p. 42.

¹⁵ Van Bemmelen (1856), p. 138.

¹⁶ Schlegel (1878), p. 108.

¹⁷ Albarda (1897), p. 85.

¹⁸ Schlegel (1854), p. 440.

Literatuur

- Adriani, M.J. & Van der Maarel, E. (1968) *Voorne in de branding*. Stichting wetenschappelijk duinonderzoek Oostvoorne, Oostvoorne.
- Albarda, H. (1897) *Naamlijst van Nederlandsche vogels*. Meijer & Schaafsma, Leeuwarden.
- Bemmelen, A.A. van (1856) De vogels aan het strand der Noordzee. In: *Jaarboekje Artis Natura Magistra 1856*, 131-141.
- Beusekom, G. van, Kooijmans, F.P.J., Rutten, M.G. & Tinbergen, N. [1930] *Het Vogeleiland*. Schoonderbeek, Laren.¹⁹
- Nozeman, C. & Houttuyn, M. (1797) *Nederlandsche vogelen*. Deel 3, Sepp, Amsterdam.
- Schlegel (1844) *Revue critique des oiseaux d'Europe*. Ranz, Leipzig.
- Schlegel, H. (1852) Naamlijst der tot heden in de Nederlanden in den wilden staat waargenomen vogels. *Bouwstoffen voor eene fauna van Nederland* 1, 58-103.
- Schlegel, H. (1854) *De vogels van Nederland*. Trap, Leiden.
- Schlegel, H. (1860) *Natuurlijke Historie van Nederland. Gewervelde Dieren - Vogels*. Kruseman, Haarlem.
- Schlegel, H. (1863) Monographie 23, Lari. In: *Revue méthodique et critique des collections déposées dans le Museum d'Histoire Naturelle des Pays-Bas. Tome 6*. Brill, Leiden.
- Schlegel, H. (1864) Monographie 27, Scolopaces. In: *Revue méthodique et critique des collections déposées dans le Museum d'Histoire Naturelle des Pays-Bas, Tome 5*. Brill, Leiden.
- Schlegel, H. (1878) *De vogels van Nederland. Tweede deel*. Tweede herziene druk, Funke, Amsterdam.
- Snouckaert van Schauburg, R. C. (1908) *Avifauna Neerlandica. Lijst der tot dusverre in Nederland in wilden staat waargenomen vogelsoorten*. Meijer & Schaafsma, Leeuwarden.
- Temminck, J.C. (1807) *Catalogue systématique du cabinet d'ornithologie et de la collection de Quadrumanes*. Sepp, Amsterdam.
- Temminck, J.C. (1815) *Manuel d'ornithologie*. Sepp, Amsterdam.
- Temminck, J.C. (1820) *Manuel d'ornithologie*. Tweede druk, deel 2. Dufour, Parijs.
- Temminck, J.C. (1842) *Atlas des oiseaux d'Europe, vol. 4*. Cousin, Parijs.
- Thijsse, J.P. (1897) Een allerbelangrijkste uitgave. *De Levende Natuur* 2, 125-126.
- Thijsse, J.P. (1904) *Het Vogeljaar*. Versluys, Amsterdam.
- Thijsse, J.P. (1905) Verslag der excursie, op 4 Juni 1905 naar den Hoek van Holland gehouden. *Verslagen en Mededelingen van de Nederlandsche Ornithologische Vereeniging* 2, 6-7.

---

¹⁹ De publicatie heeft geen jaartal. Het vermelde jaar is afkomstig van de beschrijving in de catalogus van de Koninklijke Bibliotheek. De naam van Kooijmans is op de titelpagina van het boek foutief gespeld als Kooimans en de rug van het boek laat nog een andere schrijfwijze zien, namelijk Kooymans.

Bijlage Verwijzingen naar Stormmeeuw, Dwergmeeuw en Rosse Grutto

Publicatie	Stormmeeuw of Kleine Zee-meeuw, <i>Larus canus</i>	Dwergmeeuw, <i>Larus minutus</i>	Rosse Grutto, <i>Limosa lapponica</i>
Nozeman & Sepp (1797)	281 ¹⁾	-	-
Temminck (1815)	499	508	432, 434
Temminck (1820)	771	787	668
Temminck (1835-1840)	477	490	424
Schlegel (1844)	CXXXV	CXXVII	LXXXVII
Schlegel (1854-1858)	599, plaat 349	604, plaat 335, 336	440, plaat 226
Schlegel (1860)	236, plaat 34, figuur 3, 4	238	171, plaat 23, figuur 3, 4
Schlegel (1863)	23	42	x
Schlegel (1864)	x	x	25
Schlegel (1878)	-	-	41
Albarda (1897)	89	90	85
Snouckaert (1904)	111	111	106

¹⁾ Albarda (1897) geeft als paginanummer 277. In de uitgave van het derde deel van de Nozeman & Sepp, zoals die raadpleegbaar is op de website van de Koninklijke bibliotheek, is het echter pagina 281.

Zie: https://www.kb.nl/bladerboek/vogelen3/browse/page_na281.html.

- : niet genoemd.

x : niet van toepassing.

Houdt de gedachte aan De Beer levend!